

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2023-08-07

Diarienummer 0295/23

Handläggare

Karolina Kegel

Telefon: 031-368 36 20

E-post: karolina.kegel@kultur.goteborg.se

Yttrande till kommunstyrelsen över motion av Rasmus Ragnarsson (SD) om att stärka arbetet med fornlämningsvården

Förslag till beslut

I kulturnämnden

1. Kulturnämnden anser, med hänvisning till kulturförvaltningens redovisning, att motionen av Rasmus Ragnarsson (SD) om att stärka arbetet med fornlämningsvården är besvarad.
2. Kulturnämnden översänder förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som eget yttrande.

Sammanfattning

Rasmus Ragnarsson (SD) har i kommunfullmäktige lagt fram en motion om att stärka arbetet med fornlämningsvården. Kommunstyrelsen har sänt motionen på remiss till kulturnämnden och stadsmiljönämnden för yttrande senast 2023-09-26.

Motionären menar att tillsyn och uppmärksamhet från lokalsamhället är det bästa skyddet för att främja ett levande kulturarv. Kommunstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att ta fram en handlingsplan i samverkan med berörda nämnder och exempelvis hembygdsföreningar för att stärka arbetet med fornlämningsvården. Uppdraget ska även innefatta undersökning av förutsättningarna att utveckla systemet med fornlämningsfaddrar som finns vid Göteborgs stadsmuseum.

Motionens förslag anknyter till flera av stadens miljömål och kulturförvaltningen menar att det skulle kunna ge positiva men möjligen begränsade effekter ur ekologisk och social synvinkel. Förslaget förutsätter långsiktig finansiering, även om en potentiellt positiv men begränsad ekonomisk påverkan kan finnas genom turistnäringen.

Kulturförvaltningen genom Göteborgs stadsmuseum arbetar idag i begränsad omfattning med fornlämningsvård men samverkar också med andra instanser i frågan. Göteborgs stadsmuseum prioriterar stora processer med omfattande påverkan på museets verksamhet, i nuläget flytt av museisamlingarna till nya magasin. Motionens förslag bedöms därför inte möjligt att prioritera inom nuvarande ekonomiska ramar. Förvaltningen bedömer även att önskemål om en viss inriktning i museets verksamhet inte är förenlig med Museilagens (2017:563) femte paragraf.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Ett antagande av förslagen i motionen skulle kräva personella resurser för att kunna genomföras och följas upp långsiktigt. Dessa resurser finns inte i dagsläget utan skulle behöva tillföras.

I motionen anges att bättre tillgängliggjorda fornlämningar indirekt har möjlighet att positivt påverka turismen i staden och därigenom de lokala verksamheter som lever av turismen. Denna påverkan bedöms potentiellt vara positiv men begränsad i omfattning.

Bedömning ur ekologisk dimension

Natur- och kulturvård går ofta hand i hand, då man genom riktad fornlämningsvård kan hålla landskapet öppet och därigenom främja livsmiljöerna för hotade arter i den lokala florin och faunan.

Förslaget bedöms därför kunna ha en positiv inverkan på de två lokala miljömålen *Göteborg har en hög biologisk mångfald* med delmålet *Göteborgs Stad sköter och skyddar arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas*, samt *Göteborgs Stad ökar den biologiska mångfalden i stadsmiljön* (Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030). Dessa mål hänger samman med de nationella miljömålen *Ett rikt odlingslandskap* samt *Ett rikt växt- och djurliv* och därigenom med de internationella miljömålen *Hållbara städer och samhällen* samt *Ekosystem och biologisk mångfald* i Agenda 2030.

Genom att dessa miljömål berörs hänger den ekologiska dimensionen ihop med den sociala, då förslaget även kan ha positiv inverkan på stadens miljömål *Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö*.

Motionens förslag förväntas därmed generellt ha positiv inverkan ur ekologisk synvinkel, men omfattningen av denna påverkan är svår att bedöma eftersom den avgörs av skala och inriktning.

Bedömning ur social dimension

Ett genomförande av motionens förslag att öka allmänhetens engagemang i arbetet med fornlämningsvård skulle kunna ge positiva sociala effekter, främst för gruppen äldre som tenderar att vara mest aktiv i ideella föreningar och bland vilken huvuddelen av fornlämningsfaddrarna finns. Ökad samverkan med staden skulle sannolikt även ge positiva effekter för föreningslivets relation till staden. Detta skulle gå i linje med det lokala miljömålet *Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö*, med delmål *Göteborgs Stad säkrar tillgången till grönområden och nyttjar ekosystemtjänster*, vilket visar att den sociala dimensionen hänger samman med den ekologiska. I Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 anges att ”Tillgång till kulturarv, inspiration, odling, mötesplatser, naturupplevelser och rekreation ger långtgående positiva effekter på folkhälsa och livskvalitet.” Detta miljömål hänger samman med det nationella miljömålet *God bebyggd miljö* och därigenom med det internationella Agenda 2030-målet *Hållbara städer och samhällen* samt *God hälsa och välbefinnande*.

Förslagets inverkan ur social synvinkel skulle därmed vara positiv, men sannolikt begränsad i omfattning.

Bilaga

Remiss från kommunstyrelsen 2023-04-12 angående motion av Rasmus Ragnarsson (SD) om att stärka arbetet med fornlämningsvården.

Expedieras till

Kommunstyrelsen.

Ärendet

Kulturnämnden har att ta ställning till en motion av Rasmus Ragnarsson (SD) om att stärka arbetet med fornlämningsvården genom att kommunstyrelsen tar fram en handlingsplan samt undersöker förutsättningarna att utveckla det befintliga systemet med fornlämningsfaddrar. Yttrandet ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast 2023-09-26.

Förvaltningen redovisar i föreliggande tjänsteutlåtande hur ansvarsförhållandet kring stadens fornlämningar ser ut, samt befintligt arbete med vård och tillgängliggörande av fornlämningar och fornfynd inklusive museilag och samlingsförvaltning, och föreslår att kulturnämnden med detta anser motionen besvarad.

Beskrivning av ärendet

Rasmus Ragnarsson (SD) har i kommunfullmäktige lagt fram en motion om att stärka arbetet med fornlämningsvården. Kommunstyrelsen har sänt motionen på remiss till kulturnämnden och stadsmiljönämnden för yttrande senast 2023-09-26.

Motionären menar att det finns ett stort behov att ta ett helhetsgrepp om frågan kring stadens fornlämningar, som befinner sig under hot till följd av bland annat skadegörelse, ovarsamhet och igenväxning. Tillsyn och uppmärksamhet från lokalsamhället är enligt motionären det bästa skyddet för att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Motionären pekar här på systemet med fornlämningsfaddrar som finns vid Göteborgs stadsmuseum som ett gott exempel, men med alltför begränsat omfång. Slutligen menar motionären att bättre tillgängliggjorda fornlämningar indirekt har möjlighet att påverka såväl folkhälsan som turismen i staden positivt.

Motionären föreslår därför att kommunstyrelsen får i uppdrag att ta fram en handlingsplan i samverkan med berörda nämnder och andra intressenter, däribland hembygdsföreningar, för att stärka arbetet med fornlämningsvården. Därtill föreslås att uppdraget ska innefatta undersökning av förutsättningarna att utveckla det befintliga systemet med fornlämningsfaddrar som finns vid Göteborgs stadsmuseum.

Förvaltningens beredning av ärendet

Kulturförvaltningen har i beredningen av ärendet fört dialog med stadsmiljöförvaltningen.

Ansvarsförhållanden kring stadens fornlämningar

Kulturmiljölagen (1988:950) slår fast att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön, samt att ansvaret för detta delas av alla. Fornlämningar är lämningar i landskapet efter människors verksamhet före 1850, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna.

Länsstyrelsen är ansvarig myndighet i frågor om fornlämningar i regionen. Staten avsätter årligen pengar för kulturmiljövård, som kan sökas från länsstyrelsen av enskilda eller organisationer för avgränsade åtgärder.

Stadsmiljöförvaltningen förvaltar grönområden på kommunal mark. Enstaka fornlämningar vårdas och tillgängliggörs av stadsmiljöförvaltningen som en del av park- och naturvården.

Via kulturnämndens reglemente har nämnden i uppdrag att ansvara för vård och aktivt förvaltande av sina samlingar. Där ingår arkeologiska föremål som tillvaratagits från

fornlämningar i staden och som enligt kulturmiljölagen erhållits genom begäran om fyndtilldelning från Riksantikvarieämbetet. Vid Göteborgs stadsmuseum finns enheten för kulturmiljö som även har i uppdrag att bevaka kulturmiljön, däribland fornlämningar, i stadens plan- och byggprocesser samt att förmedla kunskap och forskningsresultat om dessa för allmänheten genom publik verksamhet. Som en del av den kunskapsuppbyggande verksamheten bedrivs i viss omfattning även uppdragsarkeologi, det vill säga arkeologiska utgrävningar i samband med exploatering av mark.

Befintligt arbete med vård och tillgängliggörande av fornlämningar och fornfynd

Befintlig fornlämningsvård vid Göteborgs stadsmuseum

Som en del av Göteborgs stadsmuseums publika och kunskapsförmedlande verksamhet arbetar museet i mindre omfattning med fornlämningsvård, däribland:

- Hantering av befintliga skyltar vid stadens fornlämningar, av vilka huvuddelen sattes upp på 1970-talet. 2021 inventerades samtliga skyltar med förslag på åtgärder och prioritering vid exempelvis skador (Kulturmiljörapport 2022:01).
- Faktaunderlag till skyltning som initieras av andra aktörer, exempelvis andra förvaltningar och privata aktörer.
- Samordning av fornlämningsfaddrar. Faddrarna utgörs av privatpersoner och ideella organisationer som ansöker om att få sköta om en eller flera fornlämningar genom att plocka skräp, klippa sly och rapportera om eventuella skador. I dagsläget finns omkring 30 faddrar som sköter dryg 50 fornlämningar i kommunen.

Samverkan kring fornlämningsvård inom staden och regionen

Kulturförvaltningen genom Göteborgs stadsmuseum samverkar med länsstyrelsen och andra kulturhistoriska museer i regionen genom en regional fornvårdsgrupp där exempelvis frågor om skyltning och vård av kulturmiljöer tas upp. Inom staden samverkar museet med stadsmiljöförvaltningen genom regelbundna möten där frågor kring skötsel av stadens grönområden diskuteras.

Aktiv samlingsförvaltning

Arbetet med de arkeologiska samlingarna är en del av Göteborgs museers kärnuppdrag. Samlingarna förvaltas och tillgängliggörs genom exempelvis utställningar och föredrag samt genom extern forskning. Just nu ligger fokus i den aktiva samlingsförvaltningen på att möjliggöra en säker och effektiv flytt av stadens samtliga museisamlingar till nya magasin. Stadens museisamlingar omfattar närmare 1,2 miljoner objekt. Arbetet som innefattar såväl förberedelser, genomförande av flytt och etablering av drift kommer utifrån aktuell tidplan att pågå fram till år 2030.

Förvaltningens synpunkter, bedömning och förslag

Utifrån motionens förslag bedömer förvaltningen att ansvaret för ett genomförande av uppdraget till del skulle hamna på kulturnämnden. Utifrån omfattningen på de ekonomiska ramar som förvaltningen har, och utifrån Museilagens (2017:563) femte paragraf att museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll, bedömer kulturförvaltningen att redan politiskt beslutade processer med djupgående påverkan på verksamheten ska prioriteras, däribland det omfattande arbetet inför flytt av museernas samlingar till nya magasin.

Ett genomförande av motionens förslag skulle kräva tillskott av personalresurser och därmed långsiktig finansiering. Kulturförvaltningen ser positivt på engagemanget i frågan om stadens fornlämningar, men bedömer inte att uppdraget skulle gå att prioritera inom nuvarande ramar. Även ökad samordning mellan nämnder är en fråga för hela staden som förvaltningen ser positivt på, men som också kräver ekonomiska resurser.

Sammanfattningsvis bedömer kulturförvaltningen att om uppdrag ges till museerna om specifika innehållsliga satsningar ska museilagens femte paragraf och principen om armlängds avstånd beaktas. Professionen har ansvar för att verksamheten utförs med utgångspunkt i museernas ämnesområde och i enlighet med lagens bestämmelser.

Med hänvisning till redovisningen i föreliggande tjänsteutlåtande föreslår förvaltningen att kulturnämnden anser att motionen av Rasmus Ragnarsson (SD) är besvarad, samt att nämnden översänder förvaltningens tjänsteutlåtande som eget yttrande till kommunstyrelsen.

GÖTEBORGS STADS KULTURFÖRVALTNING

Anna Rosengren

Britta Söderqvist

Förvaltningsdirektör

Avdelningschef Museer och konsthall

Handling 2023 nr 83

Motion av Rasmus Ragnarsson (SD) om att stärka arbetet med fornlämningsvården

Kulturpolitikens främsta syfte är att stärka intresset för och sprida kunskap om den lokala kulturen och historien. Med Göteborgs långa och händelserika historia borde detta inte vara ett problem. Området där Göteborg ligger har varit bebott i tusentals år och idag känner vi till tusentals lämningar som våra förfäder lämnat efter sig. Det kan röra sig om en milsten, gravhög eller till exempel stenrösen.

Dessa fornlämningar befinner sig däremot under ständiga hot. De hotas till följd av okunskap, skadegörelse, ovarsamhet och igenväxning. Våra fornlämningar och vårt gemensamma kulturarv behöver mer tillsyn och mer omsorg - inte mindre. Trots detta och de många programförklaringarna om att utveckla och tillgängliggöra kulturarvet för fler av våra medborgare spelar kulturarvet en undanskymd roll i stadens kulturpolitik. Vi ser stora behov av att ta ett helhetsgrepp kring frågan om stadens fornlämningar samt utveckla det system med fornlämningsfaddrar som redan finns.

Tillsyn och uppmärksamhet från människor i lokalsamhället som på frivillig basis sköter och övervakar fornlämningar är nog det bästa skyddet vi har för att främja ett levande kulturarv. Ett sätt att involvera människor och inte minst lokalbefolkningen i bevarandet och skyddandet av fornlämningar är införandet av "faddersystem". Detta har skett i ett flertal län och regioner i Sverige. Även i Göteborg finns det idag en möjlighet att ansöka om att bli "fornlämningsfadder" via stadsmuseet. Som fornlämningsfadder har du uppsikt över en eller flera fornlämningar. Det kan även inkludera tillsyn av fornminnet, rapportering av skadegörelse, att hålla det rent och att faddern klipper runt det för att det inte ska försvinna i vegetationen.

Idag finns det uppskattningsvis ett tjugotal faddrar som tillsammans bevakar cirka 50-tal fornlämningar, samtidigt som vi vet att det finns tusentals kända fornlämningar i Göteborgs kommun. Därmed är verksamheten oerhört begränsad i sitt omfång och skulle med fördel kunna utökas rätt rejält.

För att stärka arbetet med att bevara och synliggöra kulturarvet anser vi att ett bredare grepp behöver tas. Kommunen behöver, tillsammans med andra intressenter (däribland hembygdsföreningar), undersöka hur vi långsiktigt kan involvera fler människor i bevarandet, skötseln och tillgängliggörandet av kulturarvet i allmänhet men också fornlämningar i synnerhet. Givetvis ska det kunna erbjudas handledning i detta arbete.

Kulturarvet har förstås ett egenvärde men en bättre fornlämningsvård skulle också kunna få indirekta positiva effekter på turistnäringen. Bättre tillvaratagna, skyltade, tillgängliggjorda och marknadsförda fornlämningar skulle kunna öka turismen och antalet övernattningar i Göteborg. Näringslivet skulle med andra ord gynnas av en bättre fornlämningsvård.

En ytterligare fördel skulle vara friskvårdsaspekten. Normalt blir det inte tal om regelbundna ”fysiska övningar” men en försiktig renovering av sönderfallande gårdesgårdar är ett stort jobb, liksom röjning av stigar till och från fornlämningarna.

Avslutningsvis är det vår uppfattning att fler skulle vilja involveras i arbetet med att bevara och synliggöra stadens kulturarv om de bara gavs kunskapen och redskapen för att göra det. Att fler vill involvera sig tror vi blir en avgörande framgångsfaktor för att uppnå målsättningen i Göteborgs stads kulturprogram om att vi ska främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas.

Förslag till beslut i kommunfullmäktige

1. Kommunstyrelsen får i uppdrag att i samverkan med berörda nämnder och andra intressenter ta fram en handlingsplan för att stärka arbetet med fornlämningsvården i kommunen.
2. Uppdraget skall även inkludera att undersöka förutsättningarna att utveckla det befintliga systemet med fornlämningsfaddrar.

Rasmus Ragnarsson (SD)